

I N S T Y T U T T U R Y S T Y K I

**PROBLEMY TURYSTYKI SZKOLNEJ W ŚWIELE WYPOWIEDZI
DYREKTORÓW SZKÓŁ I WYCHOWAWCÓW KLAS**

/Sprawozdanie cząstkowe w temacie CPBP-II-5.2.

**"Aktywność turystyczna młodzieży szkół ponadpodsta-
wowych środowiska miejskiego"/**

Zofia Lubowicz

Zofia Giereluk-Lubowicz

Warszawa 1988

Spis treści

Wstęp	s. 3
1. Wyjazdy turystyczne młodzieży w 1987 roku, ich inicjatorzy i organizatorzy ..	s. 4
2. Znaczenie turystyki dla procesu wychowawczego	s. 10
3. Trudności turystyki szkolnej - próby ich przezwyciężania	s. 14
4. Potrzeby turystyki szkolnej	s. 17
Ansks - tabele	s. 21

Wstęp

Bieżący rok - 1988 przeznaczony był na realizację ogólnopolskich reprezentacyjnych badań nad aktywnością turystyczną młodzieży szkół ponadpodstawowych środowiska miejskiego. Podstawowe wyniki badań, a więc odpowiedzi młodzieży /2523/, ze 100 różnych typów szkół ponadpodstawowych, na pytania kwestionariusza ankiety, poddawane są obecnie obliczeniom statystycznym, a ich analiza wraz z wnioskami praktycznymi, przedstawiona będzie w raporcie końcowym /1989 r./ realizującym CPBP.

W niniejszym sprawozdaniu pragniemy przedstawić jedynie tę część wyników badania, która pochodzi od wybranych organizatorów turystyki młodzieży szkolnej - dyrektorów szkół i wychowawców klas. Z nimi bowiem w 100 wylosowanych do badań szkołach, przeprowadzono pogłębione wywiady, które z założenia stanowiły badanie samodzielne, a zarazem integralne w stosunku do materiału uzyskanego od uczniów.

Problemy badawcze postawione przed dyrektorami szkół i wychowawcami klas były identyczne tak, by stwarzały możliwość porównań. Dotyczyły one:

- Celu wyjazdów turystycznych młodzieży i ich znaczenia dla procesu wychowawczego,
- Oceny zachowań młodzieży w czasie wyjazdów turystycznych,
- Czynników hamujących rozwój turystyki szkolnej,
- Działań, które zdaniem badanych należy podjąć w makroskali, by przezwyciężyć trudności turystyki szkolnej.

Ostatni z wymienionych problemów badawczych służy bezpośrednio praktyce. Wskazuje bowiem działania, które należy podjąć w skali ogólnospołecznej, by turystyka, jako istotny element procesu wychowawczego mogła rozwijać się i służyć przygotowaniu młodzieży do samodzielnej, twórczej aktywności turystycznej.

1. Wyjazdy turystyczne młodzieży w 1987 roku, ich inicjatorzy i organizatorzy

Wspomniano już, iż prezentowane wyniki badań stanowią jedynie część zgromadzonego materiału nt. całokształtu aktywności turystycznej młodzieży w 1987 roku. Tu przedstawiamy jedynie *z dyrektoraми badanych szkół i tylko wywiadów przeprowadzonych* analizę 100 wywiadów przeprowadzonych z wychowawcami badanych klas różnych typów szkół ponadpodstawowych /22 - Licea Ogólnokształcące; 31 - Średnie Szkoły Zawodowe; 47 - Zasadnicze Szkoły Zawodowe/.

Na podstawie danych od dyrektorów badanych szkół, które stanowią 1/10 reprezentatywnej próby badawczej możemy stwierdzić, iż w 1987 roku nie było przypadku, by szkoła nie wyszła z określoną ofertą turystyczną dla młodzieży. Oferta ilościowa imprez jest jednak zróżnicowana zarówno w skali globalnej jak też w poszczególnych typach szkół /tab. 1 aneksu/.

Najczęściej szkoły organizowały od 5 do 14, a następnie od 15 do 20 imprez, co stanowi odpowiednio /30,1% i 24,0%/. Tylko 3,0% szkół zorganizowało powyżej 60-ciu wycieczek i 6,0% - 4 i mniej. W sumie, w ponad połowie badanych szkół /60,1%/ zorganizowano od 4 do 20 wycieczek.

Znaczne różnice w ilości organizowanych imprez występują między szkołami średnimi i zasadniczymi szkołami zawodowymi. Około 1/3 liceów ogólnokształcących i tyleż samo średnich szkół zawodowych zorganizowało powyżej 30 imprez w ciągu roku podczas, gdy tylko 14,7% zasadniczych szkół zawodowych. W 70,1% tych szkół odbyło się 4-20 wycieczek w 1987 r.

Uzasadnienie tego stanu rzeczy należy poszukiwać w tym, że znaczna część uczniów odbywa praktyki zawodowe, które utrudniają,

a często uniemożliwiają działalność turystyczną w trakcie roku szkolnego. Druga przyczyna tkwi w samej szkole, a ściślej ofercie jaką proponuje ona młodzieży.

Na szczeblu klasy, szczególna rola przypada wychowawcy klasy. Blisko 1/4 wychowawców badanych klas w odpowiedzi na pytanie o imprezy organizowane przez ich klasę w 1987 roku odpowiedziało przecząco. Oznacza to, iż w 24,0% klas szkolnych nie było ani jednego wyjazdu turystycznego. Ten niekorzystny wskaźnik dotyczy przede wszystkim klas z ZSZ /29,8%/, rzadziej klas ze średnich szkół zawodowych /22,6%/ i z liceów ogólnokształcących /13,7%/.

Sytuację tę wychowawcy oceniają bardzo krytycznie wskazując, iż dla wielu uczniów, zwłaszcza ze środowiska wiejskiego "wyjazd zorganizowany przez szkołę jest na ogół pierwszym "prawdziwym" i z określonym programem wyjazdem turystycznym".

W klasach, które organizowały wyjazdy turystyczne, występuje znaczne zróżnicowanie pod względem ich ilości /tab. 2 aneksu/. Z odpowiedzi około 75,0% wychowawców klasowych szkół średnich /LO, TZ, LZ/ wynika, że ich klasa w trakcie 1987 roku była na wycieczce 1-2 razy, a około 16,0% klas wyjeżdżało 3 do 5 razy. Powyżej 10 wyjazdów było zorganizowanych jedynie w 5,2% klas liceów ogólnokształcących i odpowiednio 8,3% średnich szkół zawodowych.

Odmienne pod tym względem jest sytuacja w klasach zasadniczych szkół zawodowych. Tu bowiem mniej klas wyjeżdżało 1-2 razy w ciągu roku /66,6%/ natomiast częściej występowały w konkretnej klasie wyjazdy wielokrotne /12,1% wyjeżdżało powyżej 10 razy, czyli dwukrotnie więcej aniżeli w liceach ogólnokształcących/.

Konkludując można stwierdzić, iż w ruchu turystycznym organizowanym przez szkoły, najmniejszy udział ma młodzież

zasadniczych szkół zawodowych. Główna odpowiedzialność za organizację imprez klasowych spoczywa na wychowawcy klasy, choć nie można pominąć czynnika tradycji danej szkoły. Szkoły z tradycjami turystycznymi oferują uczniom wielokrotne wyjazdy mimo różnorodnych trudności. Na ogół też zatrudniają one pełnomocnika d/s turystyki szkolnej, którym niestety jest z-ca dyrektora szkoły.

Warto w tym miejscu przytoczyć oceny dyrektorów szkół i wychowawców klas dotyczące liczby i jakości organizowanych imprez w relacji do ostatniego 5-letnia /tab. 3 aneksu/.

W ocenie 51,0% dyrektorów badanych szkół zmniejszyła się liczba wycieczek, co uzasadnione jest wysokimi kosztami. Ocena ta dotyczy całej badanej populacji jak też utrzymuje się na podobnym poziomie we wszystkich typach szkół. Oto przykłady wypowiedzi:

- "mniej jest wycieczek, co wiąże się ze wzrostem opłat, brakiem wyposażenia i transportu",
- "obecnie notuje się spadek ilości organizowanych imprez o ok. 15% w stosunku do roku poprzedniego. Spadek podyktowany jest wysokimi cenami",
- "różnice są wyraźne na minus. Kiedyś zakład opiekuńczy dostarczał nam pieniądze, autokar. Teraz są sumy bajonkie. Wycieczek jest coraz mniej, a będzie jeszcze mniej w tym roku i w latach następnych - bo nikogo nie stać na opłaty",
- "zmniejsza się ilość wycieczek autokarowych i wielodniowych",
- "zmiana na niekorzyść; wzrastają koszty. Ok. 300 tys. kosztuje wycieczka 30-osobowej grupy".

33,0% dyrektorów odnotowuje w ostatnim 5-letniu wzrost liczby wycieczek, jednakże 20,0% spośród tak oceniających sytuację przestrzega, iż nastąpiła niekorzystna zmiana polegająca na skróceniu czasu wyjazdów. Korzystnym zjawiskiem jest natomiast pozytywna

ocena stosunku młodzieży do imprez turystycznych, ich właściwa organizacja i dobre przygotowanie merytoryczne ze strony szkoły. Oto odpowiedzi:

- "w stosunku do stanu sprzed 5 lat ilość wycieczek wzrosła, ale jakość obsługi wycieczek przez przedsiębiorstwa turystyczne pogorszyła się",
- "zwiększyła się częstotliwość wyjazdów od kiedy szkoła otrzymała zakład opiekuńczy, który wypożycza autokar",
- "wzrosła ilość imprez turystyki górskiej; zmalała masowość i zainteresowanie imprezami o charakterze ogólnopolskim /rajdy połączone z konkursami/. Ogromny wzrost kosztów przejazdu, noclegów i żywienia negatywnie wpływa na rozwój turystyki".

Tylko 16,0% respondentów nie dostrzega żadnych zmian w organizacji imprez turystycznych - ich ilości i jakości.

Porównując wypowiedzi dyrektorów poszczególnych typów szkół nie odnotowuje się znaczących różnic. Wzrost liczby wyjazdów krótkich, jednodniowych sygnalizują przede wszystkim dyrektorzy liceów ogólnokształcących /40,8%/, szkół zasadniczych /34,0%/, rzadziej średnich szkół zawodowych. Ci ostatni, dwukrotnie częściej nie dostrzegają żadnych zmian w ilości i jakości imprez w ciągu ostatniego 5-lecia.

W niniejszym sprawozdaniu zajmujemy się turystyką szkolną organizowaną przez szkołę jak też organizacje społeczno-młodzieżowe działające na jej terenie.

Inicjatywę, pomysł zorganizowania wyjazdu, dyrektorzy badanej populacji przypisują najczęściej wychowawcy klasy i samorządowi /21,0%/; następnie wychowawcy i młodzieży oraz samej młodzieży /po 19,0%/; Na podobnym poziomie, jako pomysłodawcy,

znajdują się organizacje społeczno-młodzieżowe /w tym PTTK, LOK, LOP, SKKT/ - 18,0%. Słabo natomiast zaznaczona jest rola rodziców, a jeśli to głównie jako osób współdziałających w organizowaniu wyjazdu.

Kto zatem, w świetle wypowiedzi dyrektorów, organizuje turystykę młodzieży na terenie szkoły ? /tab. 4 aneks/.

Wiedząca rola przypada tu wychowawcy klasy /58,0%/, nauczycielom przedmiotowym /18,7%/ oraz w niektórych szkołach z-cy dyrektora szkoły odpowiedzialnego za ten dział pracy szkoły /17,0%/. Bardzo często wychowawca klasy wspiera organizacje turystyczne /PTTK, SKKT/ w ich pracy.

Udział samorządu, organizacji społeczno-młodzieżowych /ZHP, SKS/ w organizowaniu imprez turystycznych dotyczy 16,0% szkół. Marginalnie natomiast zaznaczona jest rola rodziców.

W korzystnej sytuacji są te szkoły /17,0%/, w których jest koordynator d/s wycieczek szkolnych lub dyrektor odpowiedzialny za sprawy turystyki. Rolę koordynatora pełni na ogół nauczyciel, do zadań którego należy zbieranie planów ofert, opracowanie w uzgodnieniu z wychowawcą tras turystycznych.

Specyfika poszczególnych typów szkół powoduje, że np. w szkołach zawodowych - średnich i zasadniczych - znacznie większy aniżeli w liceach ogólnokształcących jest udział nauczycieli przedmiotowych organizujących wycieczki /są to b. często wycieczki zawodowe / , większy udział samorządu i organizacji młodzieżowych. Zbliżone informacje na powyższe pytania uzyskano od wychowawców klasowych.

Każda impreza turystyczna wymaga odpowiedniego przygotowania. Skoro organizatorem i koordynatorem jest na ogół wychowawca klasy,

przed badanymi postawiono pytanie dotyczące przebiegu przygotowania imprez organizowanych przez klasę.

Na prace organizacyjne, w świetle wypowiedzi wychowawców składają się następujące elementy:

- planowanie trasy,
- opracowanie programu wycieczki,
- podział klasy na grupy i przypisanie im realizacji prac organizacyjnych i merytorycznych.

Oto kilka wypowiedzi wychowawców:

- "Na godzinach wychowawczych omawiamy trasę i obiekty, które zamierzamy zwiedzić. Ustalamy kolejność czynności do załatwienia - termin, rezerwacja noclegów, przewodnika, środka lokomocji, rezerwacji biletów",
- ^{1.}Wybór celu i trasy; 2. Podział na grupy organizacyjne i przydział zadań; 3. Zapoznanie się z trasą i szczególnymi obiektami na podstawie przewodników, folderów, wydawnictw turystycznych",
- "Uzgodniamy trasę; poszczególne osoby przygotowują informacje nt. wycieczki, badają teren od strony zabytków, wytyczają trasy dostępne i interesujące dla młodzieży",
- "Organizowaniem imprez zajmuje się wychowawca klasy /koordynator/. Samorząd wysyła pisma o rezerwację noclegów, wyżywienia; sporządza dokumentację, organizuje przeszkolenie bhp".

Wydaje się, że w realizacji pierwszych dwóch zadań większy udział ma młodzież liceów ogólnokształcących /ponad połowa wypowiedzi/. Młodzieży pozostawia się tu inicjatywę w opracowaniu programu wybranej trasy. Odwrotnie rzecz ma się ze szkołami zawodowymi. Tu bowiem młodzież obciążona jest pracami organizacyjnymi

/1/3 wypowiedzi/ rzadziej jest inicjatorem i pomysłodawcą.

W wypowiedziach wychowawców dwa wątki zasługują na szczególną uwagę.

Pierwszy dotyczy troski o merytoryczne przygotowanie programu wyjazdu. W tej dziedzinie młodzież ma wiele do powiedzenia poprzez referaty, gromadzenie materiałów o miejscach odwiedzanych i trasie przejazdu. W niektórych szkołach zakłada się nawet, że każdy uczeń biorący udział w wycieczce jest przygotowany do "bycia przewodnikiem na trasie". Poza walorami poznawczo-wychowawczymi, dla samej młodzieży, działanie takie wiąże się również z niską ceną pracy kwalifikowanych przewodników oraz kosztami obsługi.

Drugą sprawą, związaną ze wzrostem kosztów wypraw turystycznych, jest poszukiwanie rozwiązań zmierzających do utrzymania wyjazdów na niezmienionym poziomie poprzez organizowanie różnych form pracy zarobkowej młodzieży i długoterminowe odkładanie funduszy. W tym celu szkoły organizują OHP, biorą udział w wykopkach, zbierają pieniądze przez "2 lata po 300 zł", "odpracowują" wypożyczenie autokaru w zakładzie patronackim itp.

2. Znaczenie turystyki dla procesu wychowawczego

Na podstawie przedstawionych danych stwierdzić możemy, iż mimo wysiłków czynionych przez szkoły w celu upowszechnienia turystyki wśród młodzieży liczba imprez turystycznych w ostatnim 5-leciu zmalała w skali ogólnoszkolnej /50,0%/ odp./, a blisko 1/4 klas szkolnych w roku 1987 nie miała ani jednej wycieczki.

Nie oznacza to jednak niedoceniań przez szkołę wychowawczych walorów turystyki /tab. 5 aneks/.

Znaczenie turystyki dla procesu wychowawczego postrzegane jest niejako dwupłaszczyznowe. Nauczyciele bowiem stawiają problem - co daje turystyka młodzieży? Co daje turystyka wychowawcom? Tym drugim, przede wszystkim umożliwia poznanie wychowanków w warunkach, w których nie ma presji ocen szkolnych, jest natomiast swoista autentyczność młodych. Tak sądzi 20% wychowawców i 43,0% dyrektorów badanych szkół.

Pełna zgodność poglądów dyrektorów szkół i wychowawców dotyczy celów realizowanych przez turystykę. Cele te, ważne dla procesu wychowawczego, to w kolejności: wychowawcze, poznawcze, wypoczynkowe-rekreacyjne-zdrowotne.

Wśród aspektów wychowawczych realizowanych przez turystykę szczególnie akcentowane są dwa: integrujący społeczność uczniowską oraz umożliwiający "łagodzenie" i rozwiązywanie problemów wychowawczych, które pojawiają się w toku pracy lekcyjnej. Integracyjne aspekty podkreśla 46,0% dyrektorów i 44,0% wychowawców klasowych, drugie analogicznie 24,0 i 17,0% respondentów. Turystyka, zdaniem badanych kształtuje pożądane cechy osobowościowe, do których należą:

- umiejętność współdziałania w grupie,
- samodzielność i inicjatywa,
- zainteresowania,
- odpowiedzialność.

Cechy te wymienia od 19 do 10,0% badanych.

Pewne rozbieżności między wypowiedziami dyrektorów i wychowawców dotyczą roli turystyki w kształtowaniu zdolności organizacyjnych, wrażliwości estetycznej, umiejętności oszczędzania i dysponowania budżetem. Cechy te dwukrotnie częściej wymieniają wychowawcy niż dyrektorzy. Sądzić można, iż są one bardziej

obserwowalne dla wychowawcy jako bezpośredniego organizatora i koordynatora imprez turystycznych niż dla dyrektora szkoły. Oto kilka wypowiedzi:

- "turystyka rozwija zdolności organizatorskie, samodzielność i wyobraźnię, poczucie estetyki i uczucia patriotyczne. Poszerza wiedzę. Sprzyja konsolidacji zespołu klasowego",
- "ma ogromne znaczenie dla procesu dydaktyczno-wychowawczego. Uczy koleżeńskości, dyscypliny, poczucia odpowiedzialności, gospodarności. Podnosi kulturę osobistą uczniów. Wdraża do poszanowania przyrody i skarbów narodowych",
- "dobrze zorganizowana wycieczka daje więcej niż sama lekcja",
- "jest to kształcenie uzupełniające w procesie wychowawczym".

Przytoczone dane świadczą, iż badani roli turystyki nie sprowadzają wyłącznie do funkcji poznawczej i uzupełniającej realizację programów dydaktycznych. Cele poznawcze są niewątpliwie ważne, lecz wmontowane w proces wychowawczy. Wymienia je jako ważne, w tym procesie, 44,0% dyrektorów i 32,0% wychowawców.

Wielu badanych nauczycieli stwierdza: "dla niektórych dzieci, wyjazd turystyczny zorganizowany przez szkołę jest jedyną możliwością poznania kraju", "młodzież ma szansę zobaczenia czegoś więcej niż "własne podwórko" itp. Stwierdzenia te dotyczą w szczególności młodzieży wiejskiej.

Oczywiste jest traktowanie wycieczek "przedmiotowych" jako uzupełniających proces dydaktyczny. Nie te walory jednak wysuwają badani na plan pierwszy, o czym była już mowa.

Wypoczynkowe-rekreacyjne-zdrowotne walory turystyki ekspozycjonowane są w znacznie mniejszym stopniu, aniżeli omówione wyżej.

Wymienia je 5,0% dyrektorów szkół i 8,0% wychowawców. Często przeładowany program, w związku ze skróceniem czasu wyjazdu, o czym była już mowa powoduje, że wyjazdy turystyczne koncentrują się wokół poznawania odwiedzanego środowiska kulturowego, przyrodniczego i społecznego z niewielkim marginesem na realizację celów wymienionych wyżej.

Pozytywna rola turystyki w procesie wychowania jest bezsporna, zdaniem badanych. Sięgnijmy zatem do oceny zachowań młodzieży w trakcie wyjazdów. Badanym z obu populacji zadane następujące pytanie: Jak na ogół zachowuje się młodzież podczas zorganizowanej przez klasę lub szkołę imprezy turystycznej? Na ile zachowania te odbiegają od codzienności? /tab.6 aneks/.

Wychowawcy badanych klas /87,0%/ nieco częściej niż dyrektorzy /76,0%/ zachowania młodzieży oceniają jako ¹⁾pozytywne, poprawne, wzorowe. Uzasadniają je jednak w znacznym stopniu od dobrej organizacji imprezy. Oto wypowiedzi:

- "nie mam zastrzeżeń do zachowania się młodzieży. Nie miałam żadnych kłopotów. Uważam, że zależy to od programu imprezy i ciężkiej pracy wychowawcy. Młodzież jest na ogół swobodniejsza, co nie znaczy, że pozwala sobie",
- "młodzież jest zdyscyplinowana i aktywna. Wykazuje duże zaangażowanie w prace organizacyjne i relaksujące",
- "młodzież jest do wycieczek przygotowana. Zachowuje się dobrze".

Z pozytywnych zachowań młodzieży wychowawcy wymieniają następujące:

- jest otwarta, swobodna, ale zdyscyplinowana - 60,0%
- jest bardziej koleżeńską i życzliwą wobec siebie niż na co dzień - 19,0%

- chętniej dyskutuje na różne tematy	- 9,0%
- jest bardzo pomysłowa i inicjatywna	- 21,0%
- jest wesoła i na luzie	- 13,0%

Zachowania negatywne, wymieniane przez 9,0% wychowawców, należą do incydentalnych. Wśród nich np. zdarzyło się 3 przypadków nadużywania alkoholu już podczas dojazdu do miejsca wycieczki, palenie papierosów. Najczęściej jednak wymieniany jest opór przed "pójściem spać o określonej godzinie".

W sumie dominują oceny pozytywne, a wychowawcy szczególnie cenią możliwość nawiązania ścisłego kontaktu z uczniami, ^{rola} na tematy nie związane ze szkołą, a więc nawiązania innych niż występują na codzień interakcji - uczeń - nauczyciel i odformalizowanie kontaktów.

3. Trudności turystyki szkolnej - próby ich przezwyciężenia

Omawiając organizację szkolnych imprez turystycznych sygnalizowane bariery finansowe. Nie są one jedynym czynnikiem ograniczającym rozwój turystyki organizowanej przez szkoły, choć obecnie dominującym.

Na pytanie - czy występują i na czym polegają trudności turystyki szkolnej odpowiedziało twierdząco 68,0% dyrektorów badanych szkół i 93,6% wychowawców. Spółób postrzegania tego problemu w skali ogólnoszkolnej i z płaszczyzny klasowej jest nieco odmienny.

Dyrektorzy zarządzający szkołą, bądź zespołem szkół - z wyjątkiem średnich szkół zawodowych, z których tylko 16,1% stwierdza trudności - częściej i w większym nasileniu niż wychowawcy, wymieniają szereg przyczyn obiektywnych i subiektywnych. Wśród tych drugich trzykrotnie częściej wskazują braki kadrowe

niechęć nauczycieli do pełnienia roli opiekunów wycieczek /15,0%/, których znaczenie jest bezsporne dla jakości i przebiegu imprez turystycznych.

Obie grupy badanych zdecydowanie na plan pierwszy wysuwały trudności finansowe /72,0% dyrektorów i 63,8% wychowawców/ oraz organizacyjne. Wśród organizacyjnych znalazły się następujące:

	dyrektorów	wychowawców
- brak bazy noclegowej, transportu, odpowiedniej ilości punktów żywienia zbiorowego, brak sprzętu itp.	- 37,0%	17,0%
- niewłaściwe przepisy	- 9,0%	4,2%
- przeciążenie dydaktyką, praktyki warsztatowe	- 8,0%	10,6%
- brak opiekunów wycieczek	- 15,0%	4,2%

W wielu przypadkach, ograniczeniem okazała się konieczność wcześniejszego zgłaszania wycieczek do biur podróży, która blokuje możliwości realizowania propozycji zgłaszanych przez młodzież w trakcie roku szkolnego. Wreszcie 3,0% dyrektorów i 4,2% wychowawców wskazało na niechęć młodzieży do wyjazdów a zwłaszcza wyjazdów weekendowych. Dotyczy to w szczególności tej młodzieży, która mieszka w internacie, a wobec której szkoła wychodzi z określoną ofertą.

Na poparcie powyższych danych kilka wypowiedzi nauczycieli:

- "pierwsza sprawa - wysokie koszty, duże narzuty np. PTTK 25%. Organizację noclegów trzeba załatwiać z dużym wyprzedzeniem. We wrześniu na maj - czerwiec",
- "Ceny przede wszystkim utrudniają organizowanie imprez turystycznych. Choć i przepisy o wynagrodzeniu nauczycieli uczestniczących w takich imprezach też nie zachęcają pedagogów do organizowania uczestnictwa",

- "Wzrost kosztów. Koszt planowanej na 3 dni wycieczki wynosi 6-7 tys. zł. Lepiej zorganizować bazę noclegową, aby nauczyciel nie musiał korzystać ze znajomości. Za duże papierków",
- "Istniejące biura podróży proponują zbyt wysokie ceny jak na kieszeń uczniowską. Wychowawcy najczęściej sami organizują wycieczki. Wymaga to od nich przygotowania, ale jest ciekawiej i taniej".
- "Wychowawca odpowiada za młodzież całą dobę, a otrzymuje wynagrodzenie maximum za 4 godziny /dotyczy dni wolnych od pracy/",

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na tę barierę organizacji, która, zdaniem badanych, łączy się z niewłaściwymi przepisami. Błędem jest:

- nieuznawanie wycieczek jako wyjazdów dydaktycznych,
- zawężenie wyjazdów do sobót i niedziel i ograniczenie wyjazdów w pozostałe dni tygodnia.

Takie ustawienie przepisów powoduje, ^{ze} w weekend trudno o opiekuna, bowiem nauczyciel ma własną rodzinę. Poza tym młodzież dla której organizuje się wyjazdy weekendowe niechętnie z nich korzysta.

W świetle wzrostu kosztów wyjazdów turystycznych, szkoły próbują znaleźć jakieś wyjście, by nie zaniechać tego czynnika wychowawczego. Do rozwiązań, które występują najczęściej należą:

- zwiększenie liczby imprez turystycznych poprzez zmniejszenie odległości do miejsc odwiedzanych,
- przyjęcie zasady, ^{ze klasy I wyjeżdżają na wycieczki 1-dniowe w celu poznania} najbliższej okolicy - dzielnicy, miasta,
- przyjęcie zasady, że każda klasa ma prawo wyjechać na kilkudniową wycieczkę tylko jeden raz w trakcie 2 - 5 letniego pobytu w szkole /w zależności od typu szkoły/.

- przyjęcie zasady stosowania różnych form /wycieczki, biwaki, wycieczki dla najlepszych uczniów, obozy wędrownie, obozy krajowe i zagraniczne organizowane przez ZHP i OHP. Te ostatnie stosowane są jako międzyklasowe/.

Powyższe przedsięwzięcia nie rozwiązują jednak problemu turystyki szkolnej. Co więcej, dość powszechne jest przekonanie badanych, iż w perspektywie, liczba różnych form imprez turystycznych - klasowych i międzyklasowych - zmaleje, bowiem szkoły nie mają funduszy na ich dofinansowanie, średnio w 30,0%.

4. Potrzeby turystyki szkolnej

Rozpatrując problem zawarty w tytule w dalszym ciągu oprzemy się na analizie wypowiedzi badanych na pytanie - Jakiego działania należy podjąć by przezwyciężyć występujące trudności ? a/ w skali ogólnoszkolnej, b/ w skali ogólnospołecznej.

Drugi z wymienionych problemów wykracza poza samą szkołę, a dotyka polityki społecznej.

W skali ogólnoszkolnej postulaty badanych często również wykraczają poza możliwości samej szkoły np. problem regulacji prawno-finansowych dotyczących finansowania wycieczek, ich opiekunów itp.

Tylko 18,0% dyrektorów badanych szkół wyraża przekonanie, że w skali ogólnoszkolnej "zrobiono już wszystko, co było możliwe". Pozostali postulują:

1. Utworzenie funduszu wycieczkowego poprzez uaktywnienie zakładów opiekuńczych, KOS i KR. Dotacje mogłyby polegać na świadczeniu bezpłatnych usług transportowych, opłat noclegów itp. - 22,0% odp.

Nadmienić tu należy, iż liczba zakładów opiekuńczych w latach 80-tych znacznie zmalała, co w sposób zdecydowany odbiło się na wielu dziedzinach pracy szkoły. W placówkach, w których takie patronaty są, obserwuje się z reguły mniej problemów oraz zwiększoną aktywność w dziedzinie turystyki.

2. Utworzenie "Z prawdziwego zdarzenia" międzyszkolnych baz turystycznych oraz poszerzenie liczby i podniesienie standardu schronisk PTSM - 19,0% odp.
3. Utworzenie międzyszkolnych wypożyczalni środków transportu i sprzętu turystycznego - 17,0% odp.
4. Preferencje dla wycieczek szkolnych w postaci ulg finansowych; przywilej korzystania z taniej bazy noclegowej - 18,0% odp.
5. Szkolenie opiekunów wycieczek - 14,0% odp.
6. Umożliwienie uczniom prac zarobkowych u przeznaczeniem na cele turystyczne - 13,0% odp.
7. Uregulowanie sprawy odpłatności dla opiekunów wycieczek - motywacje finansowe - 7,0% odp.
8. Uregulowanie przepisów, uznanie wycieczek jako pracy dydaktycznej - 6,0% odp.
9. Propagowanie wycieczek sobotnio-niedzielnych wśród młodzieży - 6,0% odp.

Dotychczasowe wyniki ze strony szkoły nie spełniają założenia, by każdy uczeń mógł korzystać z oferty turystycznej, bowiem szkoły dysponują ograniczonymi możliwościami mimo świadomości, iż turystyka, wychowanie do turystyki jest istotnym elementem procesu wychowawczego.

Przedstawione postulaty wykraczają poza konkretną szkołę. Zdecydowana ich większość dotyczy regulacji spraw międzyszkolnych. Stąd też nasuwa się wniosek o konieczności powołania terenowego organu koordynującego działalność w omawianym problemie. Wprawdzie w KOS istnieją odpowiednie komórki administracyjne, nie realizują one jednak w pełni wymienionych postulatów, z których część należy uznać za słuszną. Wniosek taki wynika również z analizy postulatów dotyczących działań, które zdaniem badanych, należy podjąć w skali ogólnospołecznej.

Badani konsekwentnie postulują:

1. Dotacje budżetowe na rozwój turystyki. Instytucje zajmujące się organizowaniem turystyki szkolnej winny dysponować odpowiednim funduszem.
Drugi proponowany wariant w sferze finansowej dotyczy obniżenia kosztów przejazdów /zwłaszcza autokarowych/, noclegów, żywienia dla wycieczek szkolnych. Postulat ten zgłasza 32,0% dyrektorów.
2. Wytypowanie przedsiębiorstwa turystycznego, które organizowałoby wycieczki szkolne. Przedsiębiorstwo takie działałoby na zasadach konkurencji "wychowawczej" wobec innych biur podróży, które liczą wyłącznie na zysk. Drugi wariant, zakładający również dotacje z budżetu, to powołanie BIURA TURYSTYKI SZKOLNEJ - 29,0% odp.
3. Rozszerzenie bazy noclegowej, innymi słowy utworzenie większej liczby schłodnych i tanich schronisk młodzieżowych - 27,0 odp.
4. Popularyzowanie wychowania do turystyki wśród rodziców - 15,0% odp.
5. Uregulowanie kwestii finansowych opiekunów szkolnych - 15,0% odp.

6. Popularyzowanie wiedzy o wychowawczych walorach turystyki wśród decydentów - 14,0% odp.

7. Szkolenie nauczycieli - organizatorów i opiekunów imprez - 10,0% odp.

Przedstawione propozycje formułowane są przez doświadczonych wychowawców /dyrektorów/, którzy w 91,0% legitymują się ponad 10-letnim stażem pracy pedagogicznej, w tym 23,0% ponad 30-letnim. Choć nie są one w pełni reprezentatywne dla ogółu szkół ponadpodstawowych w skali kraju, należy brać je pod uwagę zważywszy fakt, iż liczba imprez organizowanych przez szkoły maleje. Podejmowane przez te placówki rozwiązanie w kierunku poprawy sytuacji są zgodne uwagi. Nie rozwiążą one jednak w skali globalnej problemów, jeśli przyjmimy, że turystyka szkolna ma przygotować młodzież do twórczej i samodzielnej aktywności turystycznej, co może być traktowane jako główny cel wychowania przez turystykę.

Tabela 1

Liczba imprez turystycznych w skali szkoły
które odbyły się w 1987 roku /w %/

Liczba imprez	Typ szkoły			
	LO N = 22	Średnie zawodowe N = 31	ZSZ N = 47	Razem N = 100
4 wycieczki	4,5	9,7	4,2	6,0
5 - 14	22,6	16,1	42,6	30,1
15 - 20	27,1	22,6	23,3	24,0
pow. 20-30	13,6	19,3	14,9	16,0
pow. 30-40	18,1	9,6	8,4	11,0
pow. 40-50	9,0	16,1	6,3	10,0
pow. 60	4,5	6,4	-	3,0

Tabela 2

Liczba wycieczek klasowych w 1987 /w %/

	Typ szkoły			Razem N = 76
	LO N = 19	Średnie zawodowe N = 24	ZSZ N = 33	
1 - 2	73,7	75,0	66,6	71,0
3 - 5	15,7	16,5	15,1	15,8
7 - 10	5,2	-	6,0	3,9
pow. 10	5,2	8,3	12,1	9,2

Tabela 3

Różnice w ilości i jakości organizowanych imprez
w stosunku do ostatnich 5 lat /opinia dyrektora/

O c e n y	Typ szkoły			Razem N = 100
	LO N=22	średnio zawodowe N = 31	ZSZ N = 47	
1. Zmniejszyła się liczba wyjazdów ze względu na wysokie koszty	50,0	54,8	48,9	51,0
2. Zwiększyła się liczba wycieczek z przewagą jednodniowych. Jakość różna. Zainteresowanie młodzieży "ogromne"	31,8	12,9	19,1	20,0
3. Zwiększyła się liczba wycieczek. Poprawiła organizację. Uczniowie są lepiej przygotowani do turystyki	9,0	12,9	14,9	13,0
4. Nie widzi zmian	9,0	19,3	17,0	16,0

Tabela 4

Organizator imprez turystycznych na terenie szkoły
/w %/ - dane od dyrektora

Organizator	Typ szkoły			Razem N=100
	LO N=22	Sr. zawod. N=31	ZSZ N=47	
1. Wychowawca klasy	36,3	77,4	55,3	58,0
2. Wych. i org. młodzieży	9,0	9,7	27,6	18,0
3. Wych. i rodzice	9,0	9,7	-	5,0
4. Wych. i PTTK	13,6	6,4	17,0	13,0
5. Wych i SKRT	9,0	16,1	17,0	15,0
6. Samorząd, ZHP, SKS	4,5	22,6	17,0	16,0
7. Ognisko Pracy Pozaszkolnej	4,5	19,3	2,1	8,0
8. Internet	4,5	-	-	1,0
9. Z-os dyr. szkoły	-	22,2	21,2	17,0

Tabela 5

Znaczenie turystyki dla procesu wychowawczego

/ w % /

	Razem odpowiedzi	
	Dyr. szkoły	wych. klasy
WYCHOWAWCZE		
1. łagodzi problemy wychowawcze	24,0	17,0
2. integruje klasę	46,0	44,0
3. wyzwala smecz., inicjatywę	16,0	16,0
4. pobudza zainteresowania	15,0	16,0
5. rozwija zdolności organizat.	10,0	21,0
6. uczy współdziałania	18,0	19,0
7. uczy odpowiedzialności	15,0	10,0
8. uczy oszczędzania	2,0	4,0
9. kształci wrażliwość estetyczną	9,0	5,0
10. kształci uczucia patriotyczne	7,0	9,0
POZNANCZE	44,0	32,0
WYPOCZYNKOWO-REKREACYJNO-ZDROWOTNE	5,0	8,0
WYCHOWAWCA POZNAJE ZESPÓŁ KLASOWY	43,0	20,0

BIBLIOTEKA IT
A. Biwań P. c
Naukowe-Badawczych

Tabela 6

Zachowania młodzieży w trakcie wyjazdów turystycznych /ocena wych. klasowych/

Oceny zachowań	Typ szkoły			Razem
	LO N=22	Sr. nawed, N=31	ZSZ N=47	
Wyłącznie pozytywne	86,3	87,0	87,2	87,0
Oceny negatywne	9,0	12,9	6,4	9,0
Oceny ambiwalentne	0,7	-	6,4	4,0

Zofia Lubowicz
Zakład Społecznych
Probleatów Turystyki

S p r a w o z d a n i e

z realizacji zadania badawczego "Aktywność turystyczna
młodzieży szkół ponadpodstawowych środowiska miejskiego"

/CPBP-II-5.2./

Rok 1988 przeznaczony był na realizację ogólnopolskich
reprezentacyjnych badań nad aktywnością turystyczną młodzieży
szkół ponadpodstawowych środowiska miejskiego.

W wyniku badań zgromadzono:

- 2523 odpowiedzi na kwestionariusz ankiety skierowanej do
młodzieży ze 100 różnych typów szkół ponadpodstawowych
/22 - licea ogólnokształcące; 31 - średnie szkoły zawodowe;
47 - zasadnicze szkoły zawodowe/,
- 301 wypracowań młodzieży na 4 dowolne tematy związane z zakre-
sem badań,
- 100 wywiadów z dyrektorami badanych szkół,
- 100 wywiadów z wychowawcami badanych klas.

Wyniki badań ankietowych poddawane są obecnie obliczeniom sta-
tystycznym, a ich analiza wraz z wnioskami praktycznymi przedsta-
wiona będzie w raporcie końcowym /1989/ rozliczającym CPBP.

W załączonym sprawozdaniu przedstawiono jedynie tę część
wyników badania, która pochodzi od wybranych organizatorów tury-
styki szkolnej /100 dyrektorów szkół i 100 wychowawców klas/.

Analiza materiału badawczego dotyczy oceny ilościowego i
jakościowego zasięgu imprez turystycznych organizowanych przez

szkoły w 1987 roku i ich relacji w stosunku do ostatniego 5-lecia; znaczenia turystyki dla procesu wychowawczego; trudności turystyki szkolnej i prób ich przezwyciężenia przez szkołę oraz potrzeb turystyki szkolnej i postulatów dotyczących działań, które zdaniem badanych należy podjąć w skali ogólnospołecznej, by przezwyciężyć występujące trudności.

Sprawozdanie liczy 23 strony w tym 6 tabel.